

NEŽINIOS RUGSĖJIS

Pirmosios rugsėjo dienos... Jas nuo prabėgusios vasaros skiria beveik nematomi, truputį vėsesni ir liūdnesni atspalvių potėpiai – gilesnė medžių lajos žaluma, šaltesnė ankstyvo rytmečio rasa, blizganti pievoje ant voratinklių, žolė, gaivia impresionistinę spalvą keičianti į gelstantį, vystantį, kiek beprotišką geltonį. Ir tas gilus, nenusakomas, virpinantis užsimiršusią sielą rudens kvapas – pirmų deginamų bulvienojų, drėgmės, išeinančios iš šlapių drabužių, miško paklotės, krepšių, lapų, grybų, uogienojų, samanų, drėgnos violetinių bulvių odelės, o gal ne išeinančios, gal ten pasiliekančios, „užsitvirtinančios“ kaip pagrindinė spalva. Gal tai netgi ne drėgmė, o vėstantis, blykštantis gyvybės kvapas, alsavimas, virstantis sapnu.

Ir, aišku, rugsėjo gėlės – kardeliai, jurginai, astrai... Tos, į kurias kvėptelėjusi drėgna gyvybės siela išskleidžia šaltų, sodrių, gelmingų atspalvių žiedus. Sunku įsivaizduoti mokyklinę puokštę be šių karališkų rudens gėlių. Vaikystės puokštę, sunkią, rankomis vos apgniauziamą, gėlės nevienodo ilgio koteliais, vienur kitur jau pavytusių, persirpusiu žiedu, be kaspinėlių, juostelių, blizgaus celofano ir kitų įkapių, skirtų gėlėms įkalinti. Tokią puokštę patogu išskirstyti – istorijos mokytojai purpurinį jurginą, lietuvių literatūros – baltą astrą, na, o direktoriui gal šita, geliančiai mėlyna, o gal viską atiduoti auklėtojai, ir nereiks sukti galvos...

Gaivalinga, nenuspėjama rugsėjo puokštė. Laisva, kiek chaotiška. Kaip ir jaunystė.

Rugsėjo pamokos, kol įprasdavau, iš pradžių atrodydavo persmelktos kažki kokio keisto liūdesio. Nenuostabu – juk baigdamas kiekvienus mokslo metus, manai kažką išmokęs, o staiga supranti, kad viską vėl reikia mokytis iš naujo ir kad tu, kaip pasakė antikos išminčius, žinai tik tiek, kad nieko nežinai...

Dabartės populiari tokia programa, patvirtinta netgi politikų – mokymasis visą gyvenimą. Tik labai gaila, kad patvirtinusi jie neretai netaiko tos programos sau, o jau kad kuris pasakytų, kad žino tik tiek, jog nieko nežino – vargu bau... Visur pilna viską žinančių ir išmanančių, tik kur jie visi dingsta, tam tikram laikui praėjus, kur įsikūnija jų žinojimas – didi mįslė...

Ir vėlei lieka Sokratas. Turbūt ir liks amžinai.

Ir apskritai – viską žinančio žmogaus, pasak XIX amžiaus rusų romantikų, nėra būti negali, nes tai būtų pats nelaimingiausias žmogus visame pasaulyje, kuris, net žiūrėdamas į savo mylimąją, matytų tik darniai funkcionuojančią fiziologinę sistemą: kaip dirba plaučiai, virškinimo traktas, kaip prisi-pildo kraujo indai, kaip jie susisiečia vienas su kitu, kaip neuronai slankioja smegenų žievės rievėmis, išskeldami elektromagnetinę minties kibirkštį. Ar begalėtum šitą sistemą vadinti savo mylimąją – juk meilei tokio racionalaus žinojimo nereikia, jina, kaip sakoma, akla...

Betgi ar kas galėtų pasakyti, kas yra racionalus ir neracionalus mąstymas? Ar mąstymas kaip dvasinė žmogaus veiklos sritis neturėtų aprėpti šį tą daugiau, nei empirinį tikrovės suvokimą, prisirišimą, pasak C. S. Lewiso, prie „tikro gyvenimo“, politinių pažiūrų skirtumus ar išankstinę nuomonę, suformuotą riboto pasaulėvaizdžio, nekalbant jau apie asmeninį skonį ir subjektyvias simpatijas?..

Juk ir šiandien, technologijoms sparčiai žengiant į priekį, o pasauliui globalėjant, taigi traukiantis, visuomet iškyla klausimų, į kuriuos tegali atsakyti „nežinau“. Nemeluodamas ir be gėdos, nes metafizinis nežinojimas nesusi-jęs su baudžiamąja teise, kuri neatleidžia nuo atsakomybės. „Nežinau“ – kar-tais skaudi, o kartais – ir palaiminga būseną, kurią pažinimas žmonijos isto-rijoje yra ir išaukštinęs, ir iškreipęs.

Barbora Pelėdaitė

www.efoto.lt nuotr.

GĖLĖ

Ieškau džiaugsmo – auksinio skatiko,
Nes plaukiu liūdesy, kaip žuvis
Vandeny. Man gėlė patiko,
Nusiskyniau. Bet ji nuvys,

Ir paliks vien stiebelis sausas
Mano liūdinčioj rankoj. Lietus
Plauks langais. Ir nuplauks mano džiaugsmas,
Ir stovėsiu, praradęs turtus.

Henrikas Radauskas

Kitame numeryje:

- V. Aleknienė. Garsioji Babickų giminė
- M. K. Čiurlionio minėjimo metų renginiai
- Leveno universiteto lietuvių studentų draugijos

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Barbora Pelėdaitė. Nežinios rugsėjis
- 2-as psl. Alfonsas Motuzas. Šiluva: apeigos ir istorija
- 3-as psl. Aldona Žemaitytė. Žiauriojo laiko atodangos
- 4-as psl. Pranas Visvydas. Buvimo pastangos
- 5-as psl. Aldona Ruseckaitė. Šešėlis JMM
- 6-as psl. J. Keleras. Tarptautinis knygos festivalis Maskvoje
- 7-as psl. S. Abromavičius. Ramybės parke padvelkė ramybe
- 8-as psl. R. Kriaučiūnas. Lietuvos valdovai XIII–XVIII a.

LIETUVA – MARIJOS ŽEMĖ.

JOS SIMBOLIS – ŠILUVA: APEIGOS IR ISTORIJA

ALFONSAS MOTUZAS

1656 metų balandžio 1 d. Lietuvo-Lenkijos karalius Kazimieras Lvovo katedroje, dvasininkų ir senatorių akivaizdoje, dalyvaujant didžiausioms žmonių minioms, pagal nustatytą tvarką, atsiklaupęs prieš altorių sukalbėjo pasiaukojimo Švč. Mergelei Marijai aktą. Taip Lietuvos kunigaikštystė ir Lenkijos karalystės buvo pavestos Švč. M. Marijos globai ir Šventasis Sostai jai suteikė Marijos Žemės (*Terra Mariana*) titulą. Šis Lietuvos ir Lenkijos karaliaus krašto pasiaukojimas Švč. Mergelei Ma-

Stebuklingas Švč. Mergelės Marijos paveikslas Šiluvoje

rijai buvo pirmas oficialus 1608 metais Šiluvoje įvykusio Švč. M. Marijos apsireiškimo piemenėliams ir kitos konfesijos dvasininkui, pripažinimas.

Šiluvoje vykstantys tradiciniai Švč. M. Marijos gimimo atlidai turi nerašytą tradiciją. Jie prasideda rugsėjo 8 d., baigiasi rugsėjo 15 dieną kita Švč. M. Marijos Sopulingosios švente. Čia vykstančios liaudies pamaldumo praktikos šias dvi šventes sieja ir papildo.

Nuo seno maldininkai į Šiluvoje vykstančius atlidus iš Tytuvėnų ir Raseinių atvyksta procesijomis. Tuo metu giedamas Švč. M. Marijos rožinis, Švč. M. Marijos litanija, Švč. M. Marijos valandos bei įvairios Dievo Motinai skirtos giesmės („Sveika, Marija“, „Marijos vardas“, „Stovi Motina“). Ypač pažymėtina giesmė „Sveika, Mergele Šiluvos Marija“.

Šiluvos atlidai garsėjo tuo, kad maldininkai dažnai paskutiniuosius kilometrus iki Apsireiškimo koplyčios arba bažnyčios eidavo keliais. Daugelis suklupdavo likus maždaug kilometrui iki miestelio. Tylomis kalbėdamos Švč. M. Marijos rožinį, keliais eidavo ne tik dievobaimingos moterėlės, bet ir vyrai, net vaikai (*Motuzas A.* Sopulingosios Švč. M. Marijos kelių kilmė ir jų garbinimas Lietuvoje // Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis. Vilnius, 1998, t. 13, p. 170).

Atvykus į atlidus, pirmiausia bažnyčioje, prie centrinio altoriaus, atsiklaupiama, persižegnojama ir pagarbinamas bazilikoje esantis Švč. Sakramentas bei stebuklingas Dievo Motinos paveikslas. Prieš ar po šventų Mišių kartą ar tris kartus (tiek, kiek maldininkai yra pasižadėję) keliais apeinamas bažnyčios centrinis altorius su

jame esančiu stebuklingu Dievo Motinos paveikslu. Vėliau aplankoma Brangenybių koplyčia ir jos altoriuje esanti stebuklinga Švč. M. Marijos statula, vadinama „Ligonių sveikata“. Brangenybių koplyčioje yra Sopulingosios Dievo Motinos 7-erių skausmų kelias, arba „Karunka“. Ši pamaldumo praktika yra tyli, individuali.

Vėliau iš bažnyčios maldininkai eina prie Švč. M. Marijos, liaudyje vadinamos Šiluvos Lurdu statulos, kurią pagerbia Lurdo giesme. Po to apvaikšto aikštėje įrengtą Švč. M. Marijos Rožinio kelią bei eina į Švč. M. Marijos Apsireiškimo koplyčią, kurioje ant Marijos Apsireiškimo akmens stovi Marijos su kūdikėliu Jėzumi altorius. Pagal tradiciją maldininkai atsiklaupia, persižegnoja ir kalbėdami arba giedodami maldą „Sveika, Marija“ eina aplink altorių keliais viena ar tris kartus (kiekvieno asmeninė intencija – aut. past.). Pagrindinė šios šventovės pamaldumo praktika – Sopulingosios Dievo Motinos 7-erių skausmų kelias, kuris čia apvaikštomas tiek individualiai, tiek grupėmis, meldžiantis bei giedant.

Visą atlidų aštuondienį maldininkai prieš arba po Šventų Mišių dalyvauja giedamų Švč. Mergelės Marijos valandų apeigose (apie Švč. Mergelės Marijos valandas žiūrėti „Draugo“ priede straipsnyje apie Adventą – aut. past.). Šiandien tai katalikiškos etninės kultūros paveldas, turintis savo ilgametę istoriją.

Šiluvoje Švč. M. Marijos pamaldumas pirmiausia prasideda Jos gimimo švente, kurios šventės ištakos siekia pirmuosius krikščionybės amžius. Švč. Mergelė Marija – Joakimo ir Onos dukra, kilusi iš karališkos Dovydo giminės. Marija gimė Jeruzalėje. Čia užfiksuoti ir pirmieji šventės pėdsakai: Marijos gimimo vietoje pastatyta ir pašventinta Šv. Onos bažnyčia. Nuo VII a. jos gimimo diena Romoje švenčiama rugsėjo 8 d. Švč. M. Marijos gimimo šventė kartu su Viešpaties (gruodžio 25 d.) ir Jono Krikštytojo (birželio 24 d.) gimimo dienomis yra vienintelės Romos kalendoriuje „gimimo“ šventės (Liturginis kalendorius 2002–2003. Vilnius, 2002, p. 94). Lietuvoje ši šventė pradėta švęsti XVI a. Tai matyti iš pastoriaus Martyno Mažvydo apie 1551 m. hercogui Albrechtui rašyto skundo: sužinome, kad Ragainės protestantai per

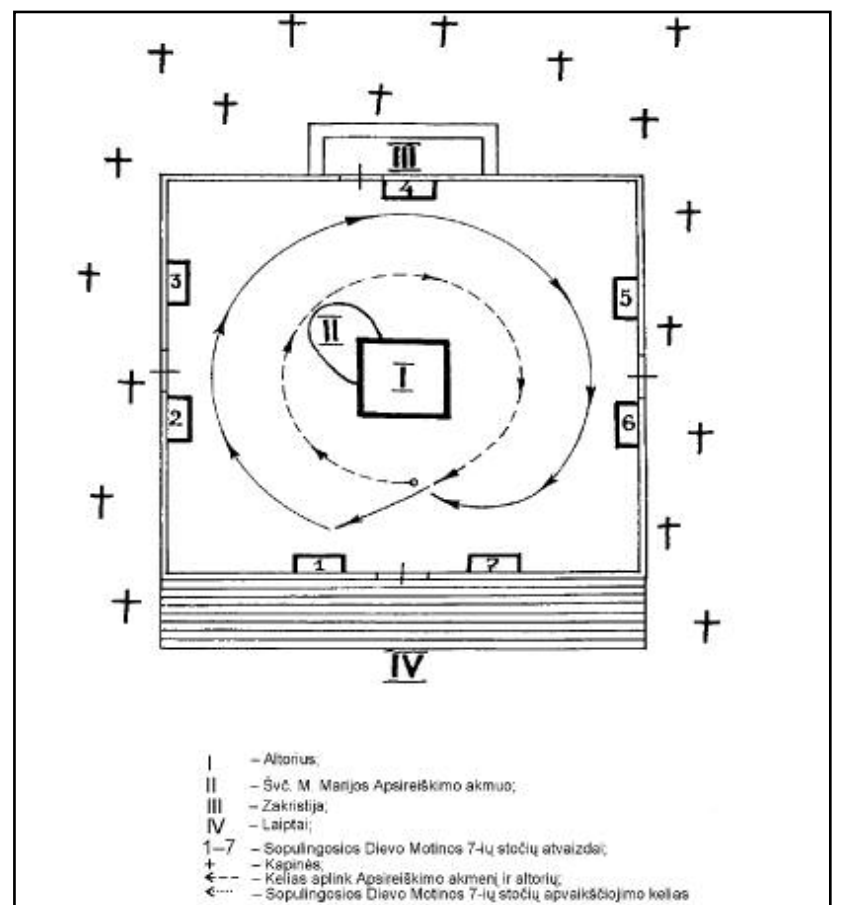
Mergelės Marijos šventę vyksta į Šiluvą ir atlieka ten „pasibaisėtiną stabmeldystę“ (*Vaišnora J.* Marijos garbinimas Lietuvoje. Roma, 1958, p. 127; 344–345).

Kita šventė – Švč. M. Marija Sopulingoji. Ji išplito antrojo tūkstantmečio pradžioje benediktinų ir cistersų vienuolynuose šv. Angelis ir šv. Bernardo pastangomis. 1423 m. šventė jau žinoma Austrijoje ir Vokietijoje. Kartu su krikščionyste šventė pasiekė ir Lietuvą.

Po Švč. M. Marijos apsireiškimo Šiluvoje abi šios šventės liaudies maldingumo tradicijoje tapo ypač populiarios. Tai atsitiko 1608 m., sunkiais poreformaciniais laikais. Šiluvoje piemenims ganant bandą, netikėtai ant didelio akmens pasirodė Švč. M. Marija. Stebuklas buvo išaiškintas kaip skatinimas vietos gyventojams atstatyti prieš aštuoniasdešimt metų kalvinistų nugriautą katalikų bažnyčią. Atgauti iš kalvinistų Šiluvos bažnyčios žemes katalikams nesisėkė, nes nebuvo reikiamų dokumentų, kad bažnyčia iš tikrųjų priklausė katalikams. 1612

m. Šiluvoje įvyko antras stebuklas. Čia gyvenęs šimtmetis aklas senelis, išgirdęs apie bylos nesėkmę, tarė: „Aš žinau, kurioje vietoje yra šios bažnyčios dokumentai“. Atvedus senelį ieškoti buvusios bažnyčios vietos, jis praregėjo. Kasant rasta geležinė skrynja, kur buvo įdėtas brangus arnotas, stebuklingas Švč. M. Marijos paveikslas ir bažnyčios įsteigimo pergamentas. 1622 m. liepos 22 d. bylą katalikai laimėjo. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius 1646 m. savo pranešime Šv. Sostui rašo, kad Šiluvos bažnyčioje esantis Marijos paveikslas yra žinomas daugybe malonių bei dvasinių dovanų, kurių tikintieji nuolat gauna, Švč. M. Marijai užtarus, ir prašo leisti stebuklingą Marijos paveikslą vainikuoti. Aktą leisti šį paveikslą vainikuoti 1775 m. balandžio 15 d. patvirtino Šv. Tėvas Pijus VI, 1786 m. rugsėjo 8 dieną paveikslas vainikuotas. Šis Šiluvos paveikslo vainikavimas dar kartą šią šventovę pristatė Šventajam Sostui. 2003 metais jis restauruotas ir per Švč. M. Marijos Gimimo atlidus jau kvietė maldininkus bazilikos didžiajame altoriuje.

Švč. M. Marijos Apsireiškimo vietoje stovi koplyčia, kurios istorija liudija, kad 1622 m. liepos 22 d. katalikams laimėjus bylą prieš kalvinistus, 1663 m. vyskupas Aleksandras Sapiega pastatė medinę koplyčią, o ant Apsireiškimo akmens įrengė altorių. 1770 m. kun. Tadas Bukota iš Londono parvežė marmurinę Marijos su Kūdikiu statulą, kurią pastatė koplyčios altoriuje. Kai koplyčia paseno ir sudūlėjo, kun. Simonas Giedraitis 1818 m. pastatė naują, didesnę, savo stiliumi panašią į Vilniaus katedrą medinę koplyčią, kuri čia išstovėjo ligi XX a. pradžios. Naujos mūro koplyčios projektą 1903 m. parengė Paryžiuje gyvenęs lietuvis architektas Antanas Vivulskis. 1912 m., minint Marijos Apsireiškimo Lurde 300 m. jubiliejaus sukaktį, kun. Jonas Mačiulis-Maironis pašventino kartinį akmenį. Nugriovus medinę koplyčią, jos altorius su Marijos statula, parvežta iš Londono, perneštas į bažnyčioje įrengtą Brangenybių koplytėlę. Pati koplyčia pastatyta ir pašventinta tik 1924 m. rugsėjo 8 d. Sudėtingame ir puošniame naujosios koplyčios interjere, be didžiojo altoriaus su aukštai iškelta Marijos statula ir balkonu chorui su vargonėliais, yra Sopulingosios Dievo Motinos Septynių skausmų stotys, arba keliai. Po Šv. Tėvo Jono Pauliaus II vizito Šiluvoje 1993 m. rugsėjo 7 d. ši vieta tapo maldininkų ypač mėgiama (žr.: *Šiluvos Švč. M. Marijos Apsireiškimo koplyčios pamaldumo apvaikščiojimo schema*).

Šiluvos Švč. M. Marijos Apsireiškimo koplyčios pamaldumo apvaikščiojimo schema.

Marius Zavadskio skaitmeninė grafika

Žiauriojo laiko atodangos

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Leidykla „Naujasis lankas“ atėjo į Lietuvos knygų leidybą pirmaisiais Sąjūdžio metais. Kai sovietinės Lietuvos tradicinės leidyklos vis dar grėžiosios į praeitį, nelabai tikėdamos, kad okupacinė era jau pasibaigė, Lietuvos fronto bičiulių sambūris bei jų įkurtas „Į laisvę“ fondas lietuviškai kultūrai ugdyti pasiūlė prityrusiam Čikagos spaustuvininkui Mykolui Morkūnui perkelti savo spaustuvę (bent dalį jos įrengimų) į Kauną. Šiam miestui sentimentų turėjo ir tebeturi didelė mūsų išeivijos dalis, tarp jų ir Fronto bičiuliai bei jų įkurto fondo rėmėjai. Didžiąją fondo veiklos JAV dalį sudarė knygų leidyba. Mykolas Morkūnas spausdino politinės ir grožinės literatūros knygas, palaikancias išeivijoje tautinę ir kultūrinę dvasią.

1993 metais į Kauną buvo atvežti M. Morkūno spaustuvės senieji įrenginiai ir savo veiklą pradėjo spaustuvė „Morkūnas ir Ko“. Po metų prie jos buvo įkurta leidykla „Naujasis lankas“, kuriai iki šiol sėkmingai vadovauja Vidmantas Zavadskis, buvęs tremtinys (išstremtas 1949 m. kovo 25 d. iš Viekšnių į Irkutsko sritį, būdamas nepilnų penkerių metų). Tik laisvoje Lietuvoje jis galėjo išskleisti savo veiklą, atitinkančią tėvų suformuotas moralines ir politines nuostatas.

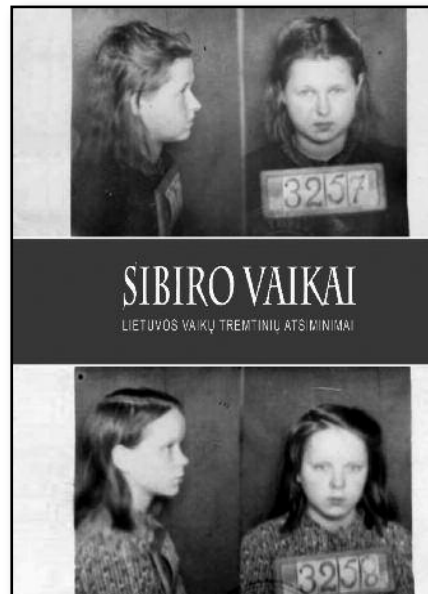
Per savo gyvavimo laikotarpį „Naujasis lankas“ išleido apie 870 pavadinimų knygų, informacinių leidinių. Nemažą jų dalį sudaro tremtinių atsiminimai, knygos apie pokario Pasipriešinimą sovietų okupacijai. Autoriai – profesionalai ir mėgėjai. Šių knygų serija aktuali šiandien, o ir ateityje bus vertinga kaip rašytinis ir fotografuotinis įamžinimas lietuvių tautos ištvermės, drąsos ir ryžto išlaikyti žmogiškumą XX a. vergijos sąlygomis.

„Naujasis lankas“ ir spaustuvė „Morkūnas ir Ko“ Didžiosios tremties 70 metų proga šių metų birželio mėnesį Lietuvos Seime surengė knygų parodą tremties ir genocido tema, kuri veikė iki liepos, o birželio 15 dieną Seime buvo surengtas parodos atidarymas ir naujausių leidyklos knygų pristatymas. Parodą padėjo organizuoti Seimo narys Arimantas Dumčius, taip pat tremtinys, 1941 m. vienerių metų ištremtas į Altajaus kraštą. Po šešerių metų su motina Arimantas nelegaliai grįžo į Lietuvą, o jo tėvas Stasys Dumčius 1942 m. žuvo Archangelsko srities lageriuose. Tai dažna pirmųjų tremties metų istorija, ja buvo paženklinta kas antra to meto tremtinių šeima.

Knyga „Sibiro vaikai“ parengta rūpestingai,

su atida, atsakingumu, ir tai laikyčiau leidėjo Vidmanto Zavadskio ir Irenos Kurtinaitytės (pastaroji yra pratarmės autorė) dideliu nuopelnu. Knygos priešlapiuose įdėtas Sovietų Sąjungos azijinės dalies žemėlapis, kuriame pažymėtos vietos nuo Uralo iki Tolimųjų Rytų bei Arkties, kur buvo ištremti knygos autoriai – savo tremties kančių pasakotojai. Abu sudarytojai epilogė savo vaikystės ir jaunystės „autobiografijas“ pristato lakoniškai, informatyviai, be perdėtų sentimentų ar lyrizmo, kas krenta į akis kai kurių autorių prisiminimuose.

Knygą iliustravo dailininkas Marius Zavadskis, apipavidalinęs jau ne vieną tremtinių parašytą knygą. Skaitmeninė grafika atlikti piešiniai, juodame fone išvedžiotais baltų, trapių linijų siūlais, primenančiais Stasio Krasausko linijų grakštumą, taikliai papildė tekstus-pasakojimus apie trūkinėjančius ir nutrūkstancius žmonių gyvenimus žodžiais nenu-

mis, tempiant sušalusiais raštais pakrautas roges, vagiant iš sandėlio lentas, kad užkurtų ugnį geležinėje statinėje, idant ligoniai pratrauktų dar vieną kitą leduotą naktį, prisiimant kitų padarytus „nusikaltimus“ ir t. t.

Nukelta į 8 psl.

„Naujojo lanko“ leidyklos direktorius Vidmantas Zavadskis (dešinėje) ir Seimo narys Arimantas Dumčius parodoje Seime 2011. 06. 15 d.

Aldonos Žemaitytės nuotr.

sakomose Sibiro buities sąlygose. Piešiniai – apibendrinti, simboliais tapę bolševikinės katorgos ženklai, užkoduoti tose negatyvo-pozityvo kompozicijose. Baltų linijų ir juodų dėmių plastika savo ritmais tarsi prislopina pasakojimų rūstumą.

Tautos fondas (JAV) šią knygą dovanoja Lietuvos mokykloms, o tuo pačiu organizuojamas jos vertimas į anglų kalbą.

„Sibiro vaikai“ sudaryti iš dviejų dalių. Pirmoji – „Alkanai ir pažeminti“, antra dalis – „Vaikai ant ledo“. Pastaroji daro itin stiprų įspūdį, nes apie savo išgyvenimą Arkties vandens pakrantėje, prie Laptevų jūros, už poliarinio rato, pasakoja gyvi išlikę lapteviečiai, kurių vaikystei teko sunkiausia dalia iš visų į Sibirą ištremtųjų vaikų. Lapteviečių išgyvenimai – tai didelė kančia poliarinėje naktyje ir arktinėje žiemoje, kai nuolatinio alkio ir bado nukamuoti ir mirčiai nuo šalčio pasmerkti žmonės jau tampa nebe žmonėmis, o klaikioje tamsoje šmėzuojančiomis šmėklomis. Skaitydamas regi žaizdotas, palaidias skudurais apvyniotas jų kojas, skausmingais, nuo katorginio darbo nesilankstančiais sąnariais rankas, nuo alkio net tamsoje žibančias akis... Ledo barakuose sukimšti žmonės-skeletai, prieš kuriuos blanksta vokiečių konclagerių klipatos. Skaitydamas šį komunistinio režimo absurdo dokumentą, atbunki, išijausdamas į tą bado ir skausmo iškamuotų kūnų drebulį, šalčio surakintų figūrų sąstingį. Didelė kančia atbunkina ne tik jos nešiotoją, bet ir šiuo atveju – skaitytoją.

Įtaigiausias „ledo vaikas“ knygoje yra Dalia Grinkevičiūtė, savo žodžiais-liudijimais palikusi pasauliui (jos tekstai išversti į anglų kalbą) kaltinimą komunistinei Gulago epochai. Ši keturiolikmetė, dirbusi visus darbus kartu su suaugusiais, turėjo retą Dievo duotą dovaną – atsiminti ir žodžiais nupiešti kiekvieną Trofimovske sutiktą žmogų, apibūdinti jo ir savo būseną, kramtant paskutinį tai dienai skirtos duonos kąsnelį, į apledėjusį kalną iš Lenos pakrančių savimi, visomis savo vaikiškomis gyslo-

Buvimo pastangos

PRANAS VISVYDAS

Oleandrai! Pasakykite, ką jūs reiškiate šioje azalijų valstijoje? Sakysčiau, akacijos, hibiskai. Baltai žydėdami, puošiame kiemus ir gatves, bet liekate neįvertinami, neapdainuojami, net ne-tausojami. Retai kas apie jus šneka. Žmonės net perspėja – esate nuodingi.

Nuo žodžio iki dangaus toks pats atstumas, kaip nuo dangaus iki žodžio, taip man pasakė iškalbus kaimynas, išėjęs palaistyti gėlių. Užvakar ir vakar. Bet jis retai pašlaksto priekyje vešliai išsikerojusius oleandrus. Jie žydi vis tiek, neprašydami malonės.

Negaliu, negaliu atsikratyti žodžio „galiu“, nes jis turi eufonišką galūnę „liu“. Šis skiemuo tiesiog muša mane pagaliu. Paskui nušluosto rankšluosčiu žaliu. Tai tik mažmožis. Kalba veda prie žaismo.

Tie mažmožiai – paprasčiausio lygio. Parduotuvėje paklausiau jaunos moteriškės, ar vynuogės atpigo. Ne! – atsakė. – Kur tau! Dar labiau pabrango. Žvilgterėjo į lubas, o aš – į kopūstus, vėliau – į jos dailias kojas. Esu didelis vynuogių ir kopūstų mėgėjas. Anot Alekso Dabulskio, užsižiūrėjęs į merginos kojas galiu pakliūti po padu. Beje, Alekso aforizmų rinkinys vadinasi „Mąstyčios“. Panašiai kaip patyčios.

Su kažkuo kada nors būsiu. Kitaip juk neįmanoma. Per ilgai esu vienas lyg lūžęs irklas, bandęs pasiekti Nemuną. Ir kas iš to? Nemunas tebeliko toli, o čia atsivėrė Ramiojo vandens galybė. Patys suprantate, kai ilgėjotės Šešupės, anot poeto, bėgančios, bet ne srūvančios ar tekančios, kaip Nemunas. Bet mūsų poetas gerai žinojo, ką rašo. Taip įvairiau. Jo Šešupė bėga į tekančią Nemuną.

Ak, tos kosminį aukštį siekiančios ateities kreivės. Teoriškai aš jų neperprantu, praktiškai myliu žemišką orą, kurio tonas man patinka, nes yra geltonas. Ir pati įdomiausia dermė yra geltonų, mėlynų, žalių taškų su gyvastinga vibracija, tartum van Gogho paveiksle. Niekio metafizinio. Tikras žemiškas jaudulys. Įtaigi fizika. Sykį pamačius nepamirštama.

To ar kitko vengimas visad įtartinas. Pavyzdžiui, vengti tamsos. Juk su tamsa susieta daug dalykų. Net ir saulė be tamsos negali pailsėti. Bent man, primityviam žemės gyventojui, taip atrodo. Tamsa ją priglaudžia nakčiai. Jei kas mano kitaip, neprieštarauju. Žinau, kad šviečia kitame pusrutulyje.

Pasirodo, nieko neatsitiko. Net ir tai, kas turėjo įvykti, neįvyko. Jam mirus pasidarė taip, kaip turėjo būti, ir tapo kukliai paminėta netektimi. Nei jo, nei jos jau nebuvo, kaip toj dainuškoj sakoma – nė vienas plaukas neužkliuvo. Taip ir nuplaukė pasroviui. Į tamsų pusrutulį.

Nuo tilto grįžtant dviračių taku, ausyje klausos aparato akumuliatorius išsikrovė. Ir nieko negirdžiu. Kišenėje turėjau atsarginį. Keičiant kilo mintis: „a dead battery in the hearing-aid is like an unloving woman in a marriage“. Čia jau A. Dabulskis ar J. Gimberis turėtų sugalvoti šmaikštų atitikmenį – mąstyčia.

Ant žalio suolo sėdėdamas, kaip strėlė, kaip strėlė skrajūnė žiūriu į melsvą akiračio lanką, prisimenu Aistį, Brazdžionį, Radauską, Niliūną, ir man šio minčių skrydžio užtenka šiam vakarui prie vėsą skleidžiančios įlankos.

Chasseriau Theodore. Apolonas ir Dafnė

Judita Vaičiūnaitė Oleandras

Pavasariais prabunda

mano žalias oleandras,

tamsoj girdžiu širdies plakimą –

išneria driadė

ir tykiai lenkiasi prie patalo

(o langas atdaras,

o didelė žalsva žvaigždė

manęs jai glostyt nedraudė),

jaučiu, kaip laimina šviesi dvasia

(mažytį ūglį,

iš pokario mokyklos parsinešus,

kantriai laisčiau,

stebėdama, kaip stiebias krūmas,

kaip liūdnumą nugali,

kaip tiesia man šakas,

kad augančiais plaukais apskleisčiau,

kaip skečias ligi pat dangaus,

kaip liūtis pliūpsny šlampa

ištižę rašalo dėmėm

mokykliniai kursyvai,

kaip kvepia rožiniai žiedai tamsoj,

kaip lapai šlama,

kaip teka laibu jo kamienu

gyvastingi syvai)...

Štai mano delnas – šaltas. O jos ranka – magnetiškai šilta. Savo molekulėmis ji galėtų sušildyti mano delnus. Delsia, nenori, tad lieku toks, koks buvęs, su nuolatine savo plaštakų vėsa. Suprantu, ji pasakys: bet Jūsų širdis karšta. Tačiau to nepasako. Ir man dar vėsiau pasidaro.

Kai imu mąstyti, nieko gero neišeina. Pasirenku temą ar motyvą ir imu su tuo uoliai galvoti. Ir tada iš visų pusių ima brautis paikos mintys ar ne per seniausi sapnai, kad ir užvakar, apie pirtį ir tą merguželę, su kuria susipažinau sapne. Taip, taip – ją glamonėjau, bučiavau. Po toėjome ūksminga alėja, perbridome upokšni, skainiojome pūkuotą viksvą. Vėliau restorane prie mūsų stalo priėjo juodaplaukis frantas. Šmaikščiai kalbėjo, dėmesį kreipdamas tik į mano merguželę. Įžūlus latras. Supratau, kur šuo pakastas. Mirktelejė jai, išėjo. Netrukus iškiūtino ir ji. Likau vienas. Grįžau namo labai nusivylęs. Po geros valandos atėjo toji panelė. Paklausiau, ar ji buvo su juo? Taip, atsakė. Pajutau skaudų pyktį dėl tokio jos elgesio. Vos susilaikiau neuždrožęs. Pačiu laiku, nes pabudau ir buvau patenkintas jos nepalietęs šiurkščiu mostu. Ir mąstyk, žmogau, kai braunasi tokie glitūs sapnai. Iš dalies malonūs, bet ir skaudūs. Kad ir toji pirtis, kur nebuvo nei muilo, nei rankšluosčio. Pamačiau, kad pradingo drabužiai. Reikėjo išeiti į gatvę nuogam. Ir dar mane apvylė toji merguželė.

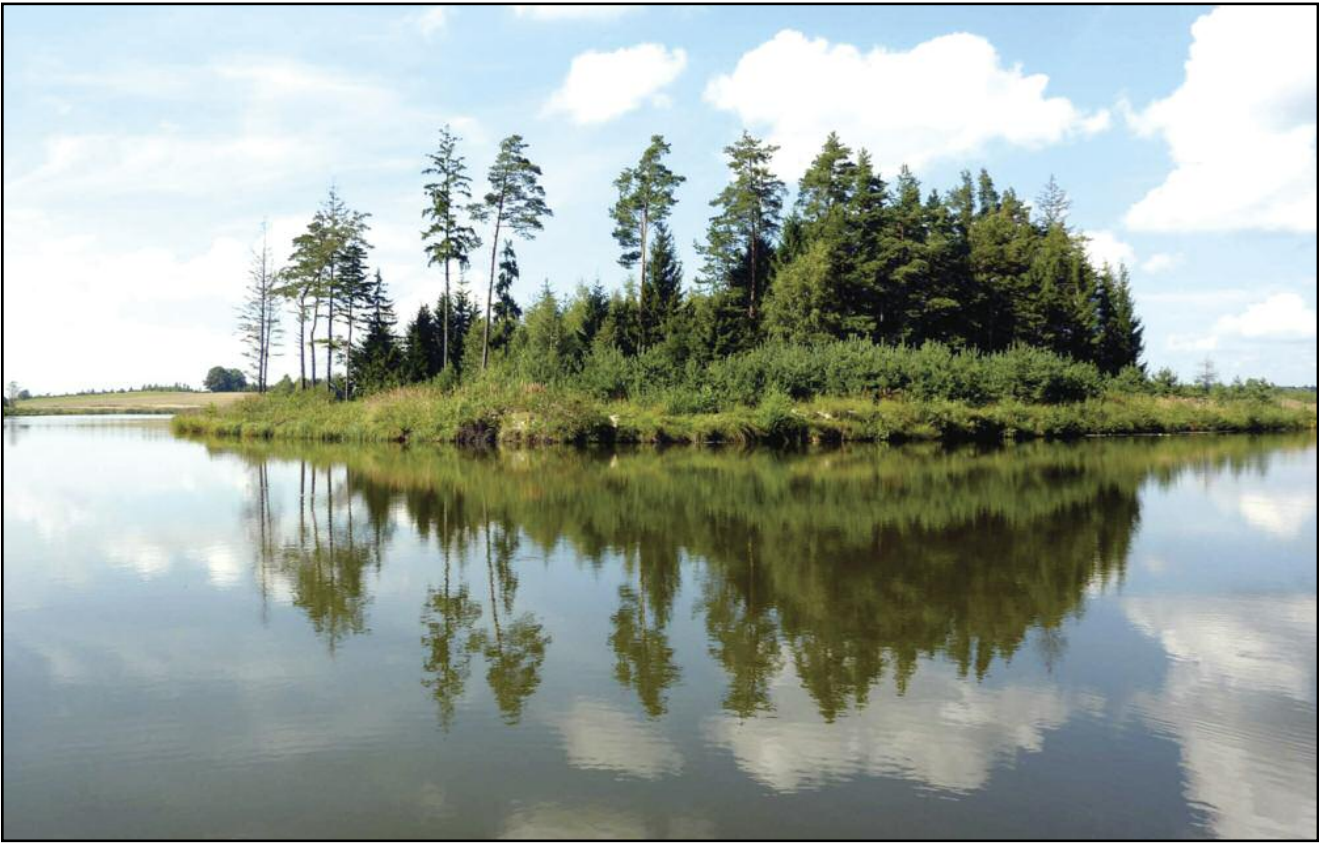
Vėlyvi paukščiai – kur jie dabar skrenda? Turbūt ten, kur žmonėms paukštienos trūksta. Žmonės blaškos nuo vieno užsiėmimo prie kito, niekad neprarasdami apetito, juolab kavai, kuriuos puodelių išpilsto daugiau nei išgeria.

Kuo gimiau, tuo ir esu – toks pats tarp visų, gimusių po manęs ir tvarkingai papildžiusių gimimo ir mirties žinias mūsų vienintelio pasaulio archyvuose. Žinoma, nieko naujo, bet ir nieko seno. Pasaulis vis atsijaunina. Vis atkunta. Kaskart darosi spalvingesnis. Dažną moterį apima polinkis spalvingai dailei.

Kažkodėl mano mėgstama spalva prarado atspalvį. Tiesiog neteko pagrindinio palydovo. Kažkur sklaidos danguje tarp debesynų. Ir aš visą laiką ieškau savo būdingos ištarnos, turinčios savitą spalvų gamą. Kol kas ir neradęs esu patenkintas. Kasdienę ieškojimo vagą varau, nors jokio dėmesio nesulaukiu. Ir nereikia.

Protarpiais prisimenu vieną gerą bičiulį, kuriam ilgainiui pabodo Hamletą, Nietzsche, Rilke, Munchą ar dar kažką vaidinti. Vis tiek laikėsi neeilinio provaizdžio. Įsivaizdavo esąs Eifelio bokšte, o iš tiesų gyveno tik vieno aukšto aptriušusiame name. Čia palengva blėso jo nereali vaidyba. Bent patyrė saulėto vėjo draugystę, kuri nugairino jo veidą ir fiziškai sutvirtino. Atrodė kaip Vinetu.

Rašydamas norėjau, kad viskas būtų panašu į tai, ko niekada nebuvo. Ir esu nustebintas: niekada nebuvo dalykai nėra aprašyti taip, kaip aš juos įsivaizdavau. Gal iš to palaido rašymo užsimigs bent viena poetinė strofa ar prozos pastraipa, jaudinanti žaismingu tikrumu. Kol kas nerandu tikrovės. Ji ramių ramiausiai slepiasi nuo manęs, kaip tame „kavonių“ žaidime vaikystėje Žaliakalnio Žaliojoje gatvėje. Slapukiškai eini, bėgi, ieškai landose, pakampėse ir nerandi, nors mirk. Kur jie visi pradingo? □

Aldonos Ruseckaitės nuotraukos

Šešėlis JMM

Ištrauka iš rašomos knygos

ALDONA RUSECKAITĖ

2012 m. sukanka 150 metų, kaip gimė lietuvių poetas Jonas Mačiulis-Maironis. Lietuvos Respublikos Seimas 2012 metus paskelbė muziejų ir Maironio metais. Vyriausybei siūloma sudaryti Maironio 150-ųjų gimimo metinių minėjimo komisiją ir parengti valstybinę Maironio metų programą, 2011 ir 2012 m. valstybės biudžete numatyti lėšų šiai programai įgyvendinti.

Artėjančių Maironio metų proga skelbiame Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorės, rašytojos Aldonos Ruseckaitės ištrauką iš rašomos knygos apie didįjį mūsų tautos dainių.

Ši vasara Palangoje gana triukšminga ir įvairi, apie poilsį nėra ką galvoti... Yra trečiojo dešimtmečio vidurys. Poetas dar sveikas, tvirtas ir linksmas, visur dalyvauja, jeigu kas kviečia įdomiai praleisti laiką, o ir pats kažką sugalvoja.

Jiedu su kunigu Mykolu tą vakarą klebonijoje prie vakarienės susėdo pirmieji, Prelatas į savo pastovią vietą – gale stalo, čia jį per prievartą pasodino kurorto klebonas ir kiti svečiai, kad visus ganytų ir linksmintų... Ūpas buvo geras. Rinkosi valgytojai – kunigai, pasauliečiai vyrai, moterys, dailios jaunos studentės. Jos nurausdavo, kai Poetas pašmaikštaudavo ar pasakydavo komplimentą.

Jau visi sotūs susėdo verandoje, po vakarienės nesiskirstydavo iš karto, pajudėdavo prieš saulėlydį, tuomet, pasidaliję grupelėmis, traukdavo link tilto... Šį vakarą Poetas pastebėjo kelias nepažįstamas paneles, iškvotė, ką jos veikia, pabarė, kodėl studijuoja ne Lietuvos universitete, o užsienyje.

– Patikrinsiu, ar mokate lietuviškų dainų apie mergele, bernelį, vainikėlį, rūtelę ir seklytėlę, padainuokite, o jeigu nemokate parašysiu į jūsų universitetus, kad elgesį sumažintų...

Merginos sutriko, pasimetė, kad pats Poetas su jomis taip familiariai kalba, bet suprato, jog dėl dainų nejuokauja. Pataikė. Merginos buvo balsingos dainininkės ir mokėjo begalę senovinių dainų, girdėtų dar iš močiucių. Kai pradėjo – tai galo ir nebuvo, traukė lenktyniaudamos vienos su kitomis, o ir klausytojai prisidėdavo, Prelatas džiaugėsi, plojo, ragino, neleido nė minutę tylėti. Jau ir saulė nusileido, o dainos vis skambėjo. Staiga susi-

darė pauzė, merginos susimirkšėjo, susirodė pirštais ir aukštais balsais užtraukė *Už Raseinių ant Dubysos teka saulė teka...* Žodžių Autorius iš karto nurimo, veidas pasikeitė, tarsi kas būtų uždėjęs amžinąją jo kaukę, pasitraukė kiek toliau nuo visų, atsisėdo kampe ir klausė, nieko nesakė, tylėjo, net neplojo. Dainininkės nesuprato – galbūt jos išsišoko, gal ižeidė Poetą. Pabaigusios dainą nutilo, žiūrėjo į jo veidą, bet jis tyliai teištare:

– Dėkui, dėkui, gal dar ką mokate, man taip malonu klausyti, suprantu, kad mano eilės gyvos...

Studentės tikrai mokėjo Poeto žodžiais nemažai dainų, tačiau jis neleido tą vakarą jų visų išdainuoti. Sukruto neramiai savo kampe, mostelėjo ranka:

– Jūs balsus prarasite, rytoj turėsiu brangių vaistų pirkti, o apie mane kalba, kad esu šykštus. Dabar kunigai išeina namo miegoti, kad paskui nepasakotų ir apie mus tokių anekdotų: atvažiuoja naktį kunigą vežti pas ligonį, prižadina, tas rengiasi, vežikas laukia vežime, laukia laukia, kunigo vis nėra, nueina ieškoti – žiūri vėl užmigęs. Kad trenkė į langą ir ėmė rėkti – jei kunigas, tai ir kunigauk! Dabar mano eilė jums už dainas atsilyginti, rytoj prašau pasiruošti – po pusryčių bus siurprizas, tačiau pietauti neteks, reikia ką nors įsimesti į maišelį, kad badu nemirtume...

Rytą Prelatas paslaptingas sėdėjo už pusryčio stalo, ragino greičiau valgyti, visas judėjo ir nerimo. Ir štai paaiškėjo siurprizas: kelionė arkliais į Preilą pažiūrėti briedžių. Vasarotojas pasiprašė Palangos klebono dviejų arklių, ilgadrobnyio vežimo, kuriuo sieną veždavo, buvo sumeistautos laikinos pasostės. Maloni ir triukšminga draugija susėdo į vežimą, kelionei vadovavo Poetas, kartais paėmęs iš vežiko vadeles dar pats ir vadeliuoj.

– Jis buvo puikiai nusiteikęs – linksmas, judrus ir išdykęs –

Kai pusiaukelėje triukšmas ir visokie spygaviimai nutilo, Vadeliotojas sustabdė arklius ir pranešė:

– Suku atgalios, jeigu neišgirsiu jaunųjų panielių dainuojant, vakar jau pamiklinote balsus, liko dainelių daug neišdainuotų.

Merginos nesipuikuodamos tuoju uždainavo ir taip visą likusį kelią – kai tik jos nutyla, Poetas jau ir stabdo arklius. Bandė dainininkes pakeisti kunigai ar kiti vasarotojai, bet vis buvo reikalaus studentėjų. Tik staiga vežikas sušuko:

– Tylos, nubaidysite!

Už pušelių savo vainikuotas galvas iškėlė dailūs briedžiai, jie sustojo ir tarsi nustebę žiūrėjo į žmones, paskui apsisuko ir ramiai nužingsniavo savo keliais. Visi susimąstė, nurimo, grįžtant tyliai šnekučiavosi, o Poetas ir visai pasislėpė po sa-

vo dideliu drobininiu apsiaustu – Dievas žino – ką galvojo, ką prisiminė, ką mintyse kūrė...

Tačiau dar tą pačią vasarą nuotykliai nesibaigė. Susitarė jaunuomenė, kokį atšakomąjį siurprizą sugalvoti Profesoriiui. Jeigu jau žaisti ir linksmintis – tai iki galo!

Siurprizų lenktynės! Viena vakarą, kai visi ant tilto džiaugėsi saulės laida, studentės pareiškė Profesoriiui:

– O rytoj po pusryčių kviečiame mes – staigmena! Šilčiau apsirenkite!

Šis sakinyš sukėlė Poetui nerimo ir jis prisispyręs reikalavo pasakyti, kodėl vasarą reikia apsirengti šilčiau, ar jie kur į šiaurę keliausią? Po ilgų tardymų merginos nedrįso slėpti savo užmačių:

– Rytoj plauksime laivu į jūrą, jau kapitonas pasiruošęs!

Poetas sutriko, jo veidu nuslydo kažkoks šešėlis, bet nedrįso išsiduoti – jis prisibijojo vandens, nes nemokėjo plaukti. Ir Nemune labai mėgo su bičiuliais laiveliu paplaukioti, tačiau, kai vanduo bent truputį pasišiaušdavo – į valtį nė artyn, teisindavosi: *juokai maži... Galiu kaliošėlius prisemti.*

– Įdomu, įdomu, dar po jūrą laivu su merginomis neplaukiojau. Matysim, kai saulutė patekės, – nusijuokė ir daugiau netarė nė žodžio.

O rytmetį saulė patekėjo skaisti, jūra buvo ramutėlė, bangelės spinduliavo lyg ant lengvo šilko. Poilsiautojas paėmė po paranke kunigą Mykolą, ir visi šmaikštaudami apie kaliošėlius pasuko į pajūrį.

Išvyka buvo linksmas, Poetas neparodė jokios baimės, vėl pokštavo, tačiau šį kartą dainų nebeprašė – klausėsi jūros šniokštimo, žuvėdrų klyksmo, su visais šnekučiavosi. Tik labai gerai jį pažįstantis žmogus galėjo pastebėti, kad veide yra įsitempusi raukšlė, kad kartais trumpam iš malonios draugijos išslysta lyg kur į tolį – bet tik akimirksniui. Gali pastebėti, jeigu esi perpratęs – bet argi buvo kas iki galo Jį perpratęs?..

Paplaukioję jūroje, visi ant kranto prie burlaivio nusifotografavo – Poeto ilgasis apsiaustas tam sus, mat, pagal liepimą šiltesnis, ant galvos balta didelė skrybėlė ir rankoje tradicinė lazdelė.

Prieš pora dienų studentės kažkaip staiga išvažiavo, nepavyko net atsisveikinti, visi apgailestavo per vakarienę, nebebuvo verandoje dainų. Kunigas Mykolas irgi vakar išvyko – reikalai Kaune, bet Poetas dar keletą dienelių pabus. Ramiai.

Tačiau vakar per pietus pasiuntinukas jam atnešė laiškėlį ir štai dabar jau nuo jūros keliauja į miestelį. Iki saulės laidos dar keletas valandų, kyla vėjas, bet Vasarotojas traukia pavėjui – lengviau, nors kojos klimpsta į smėlį. Šiandieną pasitraukė nuo visų, vaikštinėjo, mąstė vienas. Užkopė ant Birutės kalno, trumpam prisėdo ant baltai dažyto suoloelio, ramiai žvelgė pro pušų tarpą į vakarėjančią besibaigiančio rugpjūčio jūrą, visai taip – tarsi be reikalo. Šįvakar saulės nenuleis, o ji žėri danguje ir vakare nukris į horizontą didelė ir raudona, aplink save iš mažų debesėlių sukurdamą neįtikėtinus vaizdinius: sodus, miškus, kaimus, svirtis – jis mėgsta įsiminti kiekvieno vakaro saulėlydžio tapybą, bet kitas vakaras ją užgožia ir taip vėl iš naujo... Trapu, laikina...

Pabaiga kitame numeryje

Šeštasis tarptautinis knygos festivalis Maskvoje

JULIUS KELERAS

Maskva dėl įvairiausių politinių ir nepolitinių motyvų greičiausiai nėra pats mėliausias pasaulio miestas, tačiau 12 milijonų gyventojų (o neoficialiais skaičiavimais – 20) megapolyje to mes ir neketinome ieškoti. Buvome pakviesti atstovauti Lietuvos knygos kultūrai į Maskvos šeštąjį tarptautinį atvirąjį knygos festivalį, kurio tema šiemet buvo „Trajektorija“ (t. y. būtinybė judėti, nebijant atsiplėsti nuo tradicijų), įvykusį š. m. birželio 10–13 dieną Rusijos sostinėje. Tai milžiniškas kultūros fejerverkas, kuriame liepsnojo 250 aukščiausio lygio renginių bei reginių, paremtų užsienio šalių ambasadų ir kultūros centrų, tad būdamas čia ramiausiai galėjai patikėti, jog „iš pradžių buvo Žodis“. Nors greta to *žodžio*, t. y. knygų, jų aptarimo ir diskusijų pačiais įvairiausiais klausimais, įskaitant politiką ir sportą, čia dar muzika, kinas, avangardistų parodos ir programos vaikams – festivalio organizatoriai nutarė skatinti juos išmokti skaityti dar prieš tai, kol

sofo, „Ad Marginem“ leidyklos vadovo Aleksandro Ivanovo bei itin populiarių Maskvoje knygynų „Falanster“ ir „Ciolkovskij“ savininko Boriso Kuprijanovo – dar dalyvavo poetas ir vienas geriausių lietuvių poezijos vertėjų į rusų kalbą Georgijus Jefremovas, gyvenantis Lietuvoje ir Maskvoje. Susilaukėme daugybės įvairiausių ne vien mums aktualių klausimų – kaip funkcionuoja ir išsilaiko Lietuvoje mažos leidyklos ir nedideli knygynai šiuo nedėkingu metu, kai viso pasaulio knygų prekyboje juntamas atoslūgis ir artimiausios prognozės šiame bare nėra labai palankios: jaunimas persikraustė į internetą ir geriausiu atveju skaitomos tik elektroninės knygos, o vyresnieji ima į rankas tik verstinius detektyvus, meilės romanus, sensacinius istorinius romanus ar, tarkim, emigruojantiems tautiečiams praktinę vertę turinčias knygas.

„Kitos knygos“ prieš šešetą metų atsirado, atargiai nusižiūrėjus į „Ad Marginem“, tad daugeliu požiūriu vėl susitikusiems leidėjams buvo svarbu palyginti mažų nepriklausomų leidyklų egzistavimo sąlygas, problemas bei lūkesčius. Vilniuje tokių leidyklų vos keletas („Kitos knygos“, „Apostrofa“, „Eugrimas“, Lietuvos Rašytojų są-

lą. Sėkmės paskatintas Ivanovas netrukus leido mąstytojus – nuo markizo de Sado iki Walterio Benjaminio ir Rolando Barthes'o. Vėliau Rusijos skaitančiosios publikos dėmesys nuklydo kitur ir paskutiniuosius dešimt metų „Ad Marginem“ leidyklos kataloguose vyrauja nebe filosofija, bet proza. Tarp itin išgarsėjusių leidyklos autorių – Vladimiras Sorokinas, save vadinantis „literatūrinio monstro“ bei radikalusis politikas ir rašytojas Eduardas Limonovas. Leidyklai, įsikūrusiai rūsijoje į pietus nuo Kremliaus, puikiai tikėtų visi šie epitetai – pogrindinė, avangardinė, nekomercinė, alternatyvi. Visko ten būta per pastarąjį dešimtmetį. 1999 m. Ivanovas, išleidęs Sorokino romaną „Žydri lašiniai“, sukelia itin aštrų valdžios nepasitenkinimą. Tačiau – tik 2002-aisiais! Proputiniškas nacionalistinis judėjimas „Idučije vmeste“ („Einantieji kartu“ – red. past.) tuomet prie Didžiojo teatro surentė milžinišką klozetą, į kurį nuleido šūsnis šio romano egzempliorių, regimai kovodami prieš „amoralumą, cinizmą ir mūsų kultūros žemimą“. Tuomet šimtatūkstantinis šio romano tiražas buvo žaibiškai išpirktas, tačiau Sorokinas ir „Ad Marginem“ buvo apkaltinti pornografijos platinimu (nors rusų kritika tuomet šaipėsi, jog sunku įsivaizduoti santykiaujančius šiuos du riebius, pagyvenusius Sovietų ti-
nus). Teismo nuosprendis – dveji metai kalėjimo. Vėliau Ivanovas publikuoja rusų žurnalistės Elenos Tregubovos memuarus „Kremliaus duobkasy“, kuriuose ji puola Vladimirą Putiną dėl jo autoritarinių polinkių, išleidžia Rusijos opozicijos vadovo Eduardo Limonovo romaną „Vandens knyga“, kurioje autorius atskleidžia Rusijos kalėjimo sistemos košmarą, o 2003 m. skelbia Čėčėnijos karo veterano 34 metų Zakharo Prilepino, lyginamo su Isaacu Babeliu, debiutinį dokumentinį romaną „Patologija“, kuriame iš jauno kareivio perspektyvos parodo Čėčėnijos karo karinės kampanijos pragaištį, jaunus kareivius skandinančioje kraujyje, cinizme ir apatijoje.

Pasidairius tiek po festivalio knygų lentynas, tiek po didžiuosius knygynus („Dom knigi“), netrunki pastebėti, kad socialinė-politinė problematika rusams buvo ir tebėra svarbi. Šiuo metu Maskvos knygynuose parduodamos penkios knygos apie Michailą Chodorkovskį, intelektualiuose žurnaluose jo asmenybė irgi stebėtinai populiari. Štai niekada interviu neduodanti garsiausio Rusijos (o kartais teigiama, kad ir pasaulio) kalinio žmona Inna Chodorkovskaja šių metų vasario mėnesį žurnalui „Snob“ pirmąsyk atveria savo širdį. Kalbama, kad Putinas, neleidęs Chodorkovskiui išeiti į laisvę iki 2017 m. spalio, baiminasi nepaprastai didelio politinio kapitalo, kurį, praradęs finansinį, yra įgijęs garsusis kalinys. Įvairiuose sluoksniuose, kiek teko girdėti, jis laikomas realiu kandidatu į Rusijos prezidento postą.

Kaip ten bebūtų, festivalio nuotykiams mums ir svečiams iš 50 šalių (Baltarusijos, Bulgarijos, Anglijos, Vokietijos, Olandijos, Danijos, Italijos, Ispanijos, Kirgizijos, Latvijos, Lenkijos, Rumunijos, Serbijos, JAV ir kt.) vieną dieną ėmė ir baigėsi. „Baltarusijos stotyje“ mūsų lūkuriaivo plieninis „Lietuvos geležinkelio“ laivas ir naktis, kertant dviejų valstybių sienas, kurioje prieš miegą dar laukė malonus pusvalandis vagone-restorane, laikant lietuviško alaus stiklą.

Keistas jausmas apima, grįžus į Vilnių. Miestas atrodo lyg apsiverkęs vaikas, tyliai, ramiai apsiverkęs. Lyginant su beprotiškai didele ir galinga Maskva. □

Dailininkas ir rašytojas Kęstutis Kasparavičius tarptautiniame atviraime knygos festivalyje Maskvoje pristato savo knygą „Sodininkas Florencijus“

jie išmoks sėdėti ant puoduko. Tam tikslui tiems „ikipuodukininkams“ buvo pastatyta speciali palapinė su stalais, ant kurių tėveliai prireikus galėjo pakeisti vystyklius ir gėrimais numalšinti mažylių troškulį. Daug visko čia būta vaikams: galėjo net pasirodyti, kad pasaulis sukurtas tik jiems ir jų mamoms. Apskritai buvo juokaujama, kad vaikiškos programos ir žaidimai šiame festivalyje vos nenustelbė kitų renginių. O suaugusiems, rimtai nusiteikusiems dėdėms ir tetoms, milžiniško pastato Centralnyj Dom chudožnika (Centriniai dailininkų namai – red. past.) kieme buvo išskleistos šešios palapinės, pavadintos Krymo miestų vardais – Gurzufas, Koktebelis, Pantikapėjus, Chersonesas, Kerčė, Jalta ir Sevastopolis. Kaip tik pastarojoje palapinėje mes, trys atvykėliai lietuviai, ir turėjome du pasirodymus – birželio 11 d. „Leidykla/knygynas ir mikrobendruomenė“ (Gediminas Baranauskas – „Kitos knygos“ ir Eurika Stogevičienė – knygynas „Eureka“) bei Juliaus Kelero poezijos vakarą. Pastarajame, be abiejuose renginiuose dalyvavusių festivalio rengėjų – filo-

jungos leidykla – tai tos leidyklos, kurios nesiorientuoja į komercinę produkciją). Maskvoje nesama nei daug tokių leidyklų, nei knygynų. Čia išskirtini nepriklausomi knygynai „Maskva“, „Gileja“, „Staryj svet“, „Biblio-globus“, „Nina“, „Poriadok slov“ ir, žinoma, „Falansteris“, kurio pavadinimas reiškia „bendruomenė“. Kiti – didieji knygynai – yra angažuoti didžiųjų leidybinių monstrų.

Viena įdomiausių nepriklausomų Maskvos leidyklų, be abejo, yra „Ad Marginem“, kurios istorija simptomiška postkolonijinei Rusijai. Leidyklą 1993-aisiais įkūrė grupė Rusijos mokslų akademijos filosofų. Jie norėjo išleisti XX a. pabaigos Vakarų filosofijos tekstų vertimus, kurių anksčiau totalitarinėje šalyje nebuvo, ir taip pat publikuoti naujausiąją Rusijos prozą. „Ad Marginem“ leidėjas Aleksandras Ivanovas, paremtas Prancūzijos užsienio reikalų ministerijos, tuomet išleido pirmąją savo knygą – filosofinių ir psichoanalitinių tekstų antologiją, skirtą sadomazochizmui. Per dvylika mėnesių buvo išpirktas 100 000 knygų, nors hiperinfliacija ir sušlamštė nemažą pelno da-

PAGALIAU RAMYBĖS PARKE PADVELKĖ RAMYBE

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

Sovietiniais laikais Kauno karmelitų kapinės (apie 4 ha ploto) sovietinės valdžios ir miesto vykdomojo komiteto pirmininko Juozo Pili-grimo iniciatyva 1959 metais buvo iškeltos, suniokotos ir pavadintos Ramybės parku. Gyventojams buvo pranešta, kad savo jėgomis turi iškelti palaidotųjų palaikus į Petrašiūnų, Seniavos ir kitas kapines, tačiau didelė palaikų dalis liko žemėje. Sako, žmonės bijojo perlaidoti savuosius, nes saugumas taip siekė nustatyti jų padėtį, giminytės ryšius su ten palaidotais patriotais. Buvo tik ką pasibaigusios tremtys, žudymai, tačiau sekimai ir kančios dar tęsėsi. Kapinių teritorija buldozeriais sulyginta su žeme ir 1936 metais pagal architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio projektą joje pastatytas lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno mauzoliejus. Kapinių vietoje įrengtas taip vadinamas poilsio parkas su vaikų žaidimo aikštelėmis, asfaltuotais takais, mediniais suoleliais. Jų prieigose stovėjo paminklas keturiems komunistams (komunarams), kuris dabar rado savo tikrąją vietą – Grūto parke. Atokiau nuo pagrindinės gatvės stovėjo pilga mūrinė koplyčia, kuri buvo nugriauta, kaip ir dailininko Stasio Stanišausko sukurtas paminklas „Žuvome dėl Tėvynės“ (atstatytas 1994 metais) su prasmingais žodžiais.

Kauno metropolijos kurijos dviaukštis name-lis buvo paverstas telefono ir telegrafo stotimi (dabar čia išikūręs Kauno Rezistencijos ir tremties muziejus). Išniekintos kapinės vietos gyventojams graudulį kėlė iki šiol.

Istoriniai šaltiniai byloja, kad Kauno karmelitų kapinės suplanuotos 1847 metais. Kapinių teritorija buvo padalyta į tris dalis laidojimui ir maldos namams: viena atiduota stačiatikiams, kurioje pastatyta Kristaus Prisikėlimo cerkvė (išlikusi), antroji – evangelikams liuteronams ir musulmonams (1930 metais, minint Vytauto Didžiojo 500-ąsias mirties metines, pastatyta mečetė, sovietų paversta kavine-skaitykla). Katalikams skirtame sklype buvo palaidotos Pirmojo pasaulinio karo aukos, Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoriai, lakūnai, lėktuvų konstruktorius Jurgis Dobkevičius, pirmasis Lietuvos kariuomenės vadas Silvestras Žukauskas, Ministras pirmininkas Juozas Tūbelis, Kauno burmistras Juozas Vokietaitis, 1941 metų birželio sukilimo aukos ir kt.

Su šia vieta susijusi 1956 metais vykdyta patriotinė solidarumo su Vengrijos revoliucija akcija, kai per Vėlines rinkosi kauniečiai kapinėse, o prie paminklo „Žuvome už Tėvynę“ iškėlė Trispalvę ir skandavo „Laisvę Lietuvai!“. Vėliau 124 šios akcijos dalyvių buvo teisiami „už chuliganizmą“.

Atgavus nepriklausomybę, pradėta galvoti apie šios vietos atgaivinimą. Deja, darbų sparta nebuvo pakankama. Nors dar 1991 metais pastatytas skulptoriaus paminklas „Kryžius-medis“ birželio sukilimo aukoms atminti, 2006 metais atidengta paminklinė lenta, skirta 1956 metų Vengrijos revoliucijai ir Kaune kilusiai solidarumo akcijai paminėti, deja, ta vieta liko niūri, pritaikyta daugiau pasivaikščiojimams su gyvūnėliais ir atsitiktinių žmonių poreikiams.

Pasak Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos valdybos pirmininko Antano Lukšos, reikalai pajudėjo 2008 metais, kai sumanyta čia pastatyti paminklą Partizanų Motinoms. 2008 metais Kauno miesto savivaldybės užsakyму buvo parengtas parku miesto centre virtusių senųjų kapinių memorialinio paveldo objektų atkūrimo investicijų projektas. Vyriausybės nutarimu 2010 metais memorialo atstatymo programai skirta 800 tūkst. litų iš Privatizavimo fondo. Dabar čia suformuotas birželio sukilimo sukilėlių skverelis, nutiesti takeliai, papildyti simboliniais kryželiais – žemė, kur

Memorialas žuvusiems birželio sukilimo dalyviams Kaune.

Jolitos Navickienės nuotraukos

apsilankęs lankytojas supras ir įvertins pastangas įprasinti lietuvių tautos kančią, pagerbti mūsų didvyrių atminimą. A. Lukšos svajonėse yra siekis paruošti projektą edukacinei programai, kad čia galėtų lankytis moksleiviai, studentai iš visos Lietuvos, gauti reikiama, istoriniais faktais paremtą informaciją apie praėjusio šimtmečio įvykius, Lietuvos žmonių susitelkimą, kovojant prieš okupantus ir jų pakalikus.

2010 metų rugpjūčio 22 d. atidengtas 5,5 m aukščio, pagamintas iš žalvario ir granito paminklas Kovotojų už Lietuvos laisvę Motinoms (skulptorius Vidmantas Gylikis, architektas Jonas Anuškevičius, Vytenis Izokaitis). Apie tai „Draugas“ savo skaitytojams yra pranešęs.

2011 metų birželio 23 d. iškilmingai atidaryta Partizanų alėja, atnaujintas memorialas prieš 70 metų žuvusiems birželio sukilimo dalyviams. Įvardintos 162 ties Kaunu garbingai žuvusių sukilėlių pavardės, aidėjo Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos salvės už žuvusiuosius. Memorialo istoriją papasakojo Birželio sukilėlių sąjungos vadovas Alfonsas Žaldokas. Didingas kryžius sukilėliams atminti iškilo Australijoje gyvenančio lietuvių Jono Šlitterio, kurio tėvelis buvo birželio sukilimo dalyvis, lėšomis. Daug darbų atlikta Kauno miesto savivaldybės lėšomis, o paminklas Partizanų Motinoms iškilo patriotų suaukotų lėšų dėka.

„Lietuva – sukilėlių ir sukilimų kraštas, sukilimų žemė, kurią daug sykių bemaž du dešimtmečius svetimi grobė ir plėšė. O vis atsirasdavo vyrų ir moterų, kurie tam priešinosi“, – sakė iškilnėse Vytautas Landsbergis. Jam antrino Krašto apsaugos ministerijos patarėjas generolas majoras Jonas Kronkaitis, teigdamas, kad tada, būdamas tik šešerių, girdėjo džiūgavimus, kad okupacija baigiasi, atėjo komunizmui galas. Suprato ir džiaugėsi, kad atsirado daug drąsių lietuvių, kurie, progai pasitaikius, stojo į kovą su okupantais. Auko-

Paminklas Partizanų Motinoms

josi ir žuvo.

Anot dr. R. Gajauskaitės, birželio sukilimas pademonstravo tautos tvirtybę, pasitikėjimą ir taurumą, nes ji sukilėlių prieš moralinę ir fizinę vergiją bei marksistinį melą. Sukilimo poveikis tęsėsi per visą partizaninio karo dešimtmetį, neužgeso visu rezistencinio laikotarpio metu ir išpūdinga jėga prasiveržė Sąjūdžio laikotarpiu. Galime tvirtai sakyti, kad sukilimas sudėjo tvirtus pilietiškumo ir valstybingumo pagrindus lietuvių tautai bei neblėstantį ryžtą atgauti laisvę ir Nepriklausomybę.

Atlikti darbai neturėtų tapti mūsų pagarbos kovotojams už Lietuvos laisvę įamžinimo pabaiga, reikia prie sukurto memorialo prijungti ir kitus šio parko kampelius, juo labiau, kad buvusios kapinės įrašytos į LR Nėkilnojamųjų kultūros vertybių registrą. □

Kalba Vytautas Landsbergis

Lietuvos valdovai XIII–XVIII a. epochoje

ROMUALDAS KRIAUČIŪNAS

Nelė Asadauskienė, sudarytoja. *Lietuvos valdovai*. Šviesa, Kaunas, 2010. Kietais viršeliais, 200 psl. Kaina sutartinė.

Šio veikalo teksto autorės yra Nelė Asadauskienė, Rasa Butvilaitė, Giedrė Mickūnaitė, Daiva Steponavičienė. Pirmoji pristatoma kaip knygos sudarytoja. Redaktorė – Janina Jašinskienė. Dizainerė – Giedrė Gudžiūtė. Knygoje ieškiau bent kokių užuominų apie sudarytoją bei teksto autore. Nieko neradau, bet buvo įdomu patirti, koks jų išsilavinimas, turimi titulai, ryšiai su mokslo įstaigomis bei universitetais. Tai tikrai keistokas vengimas save visuomenei pristatyti, nebent autorės visiems gerai žinomos. O man nei viena nėra girdėta. Aišku, tai pasako daugiau apie mane, nei apie jas. Norėdamas ką nors bent apie sudarytoją sužinoti, pasinėriau į internetą. Ten, atsidaręs Lietuvos Nacionalinio istorikų komiteto puslapį, patyriau, kad Nelė Asadauskienė – Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Visuotinės istorijos katedros docentė. 2000 m. jai buvo suteiktas humanitarinių mokslų daktaro laipsnis.

Knygos metrikoje veikalas pažada skaitytojus nukelti į XIII–XVIII a. epochą. Skaitytojas susipažins su Lietuvos valdovų dinastijomis, jų ryšiais su gretimų šalių valdovais, pasižvalgys po reprezentacinių rūmų ir pilių menes, sužinos, ką dėvėjo ir kuo puošėsi jų šeimos nariai, kokie buvo kunigaikščių dvariškiai, kartais lėmė ir valdovų sprendimus. „Tais tolimais laikais vyrai, kuriuos vėliau istorija pavadins didžiais, mylėjo ir nekenė, mąstė ir sprendė, klydo ir kovojo. Kas ir kokie jie buvo, mūsų vadovai, palikę mums savo ir šalies istoriją?“. Kaip mano anūkas Gytis sakytų – norint sužinoti atsakymą į šį klausimą, reikia knygą perskaityti pačiam.

Įvadiniame skyriuje aiškiai aptartas knygos turinys. Čia sužinome, kad knygoje pristatomos trumpos visų Lietuvos valdovų biografijos: nuo valstybės įkūrėjo Mindaugo iki paskutiniojo valdovo Stanislovo Poniatovskio. Be politinių biografinių duomenų, pateikiama duomenų bei rašytinių šaltinių informacija, atkuriami valdovų dvaro aplinka, pateikiama duomenų apie šeimų struktūrą ir dinastinius ryšius su Europos valdovų šeimomis.

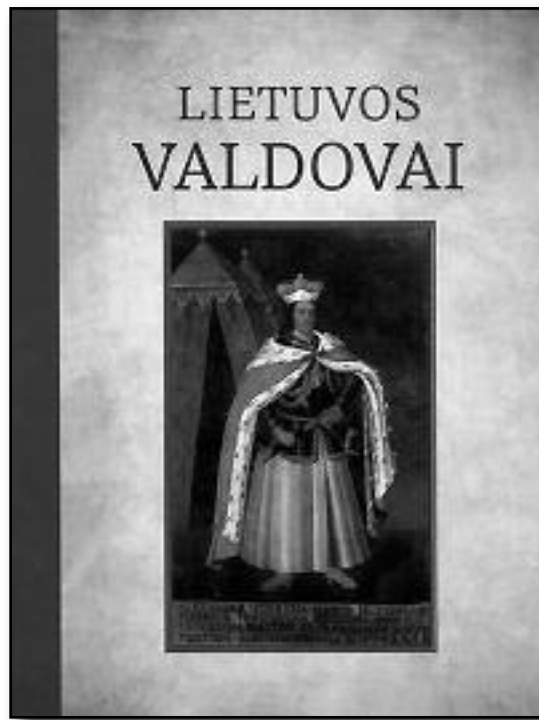
Knygą sudaro keturi skyriai. Pirmame skyriuje skaitytojas supažindinamas su valstybės įkūrēju

Mindaugu ir ankstyvuoju valstybės valdymo laikotarpiu. Antrajame skyriuje aprašoma didžioji Lietuvos valdovų Gediminaičių dinastija, to meto dvaro buitis ir kultūrinis gyvenimas. Trečiame skyriuje pristatoma Lietuvą ir Lenkiją valdžiusi Jogailaičių dinastija. Paskutinis skyrius skirtas renkamų valdovų epochai. 1795 m. sulaukiama abiejų tautų respublikos saulėlydžio. Tuo knyga ir pasibaigia.

Knygoje pateikiamos įvairių laikų svarbiausių Europos ir Lietuvos įvykių suvestinės. Skaitytojas aiškiai mato, kokie svarbiausi įvykiai tuo pačiu metu vyko Europoje ir Lietuvoje. Taip pat knygoje svarbų vaidmenį užima gausios iliustracijos bei įvairių istorinių objektų nuotraukos. Dauguma jų yra spalvotos. Pats iliustracijų išdėstymas įvairus ir skoningas. Knygos teksto raidės gana smulkios, kai kuriems skaitytojams per smulkios. Aišku, šiuo atveju prireikė mažiau puslapių norimą medžiagą pristatyti.

Knygoje kruopščiai sutelkta daug informacijos. Nors tais laikais nebuvo nei telefonų, nei abonentų knygų, susidarė įspūdis, kad išvardintos ne tik svarbios, bet ir mažiau reikšmingos pavardės. Aišku, jie visi kaip nors giminiavosi. Ne kartą susidarė įspūdis, kad didelę dalį savo gyvenimo išvardintieji vadovai bei jų padėjėjai praleido vieni kitus įtarinėdami, vieni kitiems mirties spąstus beruošdami. Tai iliustruodamas, pateikiu ilgesnę ištrauką.

„Iškeldamas aikštėn Jogailos ir Skirgailos jam padarytas skriaudas, Vytautas prisistatė kaip teisėtas ir teisingas vadovas: tai jo tėvas Kęstutis užleido Algirdui sostą ir mokė Jogailą vadovauti valstybei. Tai Kęstutis, supratęs Jogailos išdavystes, atėmė iš jo sostą, tačiau paliko laisvę ir turtus. Tai Jogaila sulaužė duotą ištikimybės priesaiką ir užėmė Vilnių, kai Kęstučio nebuvo sostinėje. Tai Jogaila ir Skirgaila išdavikiškai nužudė Vytauto tėvus. Tiksliai pabėgęs į Prūsiją Vytautas išvengė savo tėvų likimo. Tačiau jo šeima liko Lietuvoje, o Jogaila per pasiuntinius kvietė Vytautą grįžti. Galiausiai, kai Vytautas sutiko, Jogaila jį dar sykį apgavo – ištremė į rusėnų žemes ir privertė priimti rusėnų tikėjimą. Tai buvo padaryta tikintis, kad žmonės ims nekęsti Vytauto. Tačiau šis liko ištikimas krikščionių tikėjimui ir slapta jį išpažino, o sulaukęs progos atvirai tai patvirtino per Jogailos jungtuves Krokuvoje. Tuo Vytauto bėdos nesibaigė. Jogaila ir Skirgaila engė ir žemino ne tik patį kunigaikštį, bet ir jo artimuosius ir net neleido jam pasirūpinti savo dukterimi. Trumpai tariant, su grįžusiu į tėvynę Vytautu buvo elgiamasi kaip su belaisviu“ (52 psl.). Kiek vi-

sokiausių intrigų tik viename paragrafe!

Buvo įdomu daugiau sužinoti apie Jogailos žmoną Jadvygą, tapusią Lenkijos karaliene. Ji mirė, praėjus keturioms dienoms po dukters gimimo. Pastaroji išgyveno vos vieną mėnesį. Krokuvos kapitulės kalendoriuje užrašyta, kad 1399.06.17 mirė Jadvyga. 1426 m. jai buvo sudaryta kanonizacinė komisija, bet tik po daugiau nei penkių šimtų metų, 1986.08.08, popiežius Jonas Paulius II paskelbė Jadvygą šventąja. Taigi, 2011 m. švenčiame to paskelbimo sidabrinę sukaktį.

Dar viena pastabėlė. 1708–1710 m. nuo bado ir maro išmirė trečdalis Lietuvos gyventojų (167 psl.) Tai buvo didelė tragedija, bet ji man suteikia vilties, kad šių dienų išsivaikščiojimas iš Lietuvos, nors nėra lygus nei badiui, nei marui, gal ir nėra didžiausia Lietuvos tragedija.

Mano baigiamosios pastabos – eilinio skaitytojo, o ne istorijos žinovo. Knyga ir buvo skirta „plačiai visuomenei“. Ją beskaitydamas jutau, kaip mano romantiškas ir mėgėjiškas Lietuvos istorijos supratimas, skraidęs kažkur virš debesų, pamažu artėja prie žemės. Lietuvybė, dėl kurios tiek daug per paskutinį šimtmetį buvo kovojama ir dėl kurios buvo sielojamasi, knygoje aprašytiems Lietuvos valdovams nerūpėjo. Ji nebuvo jų laikų vertybių sąrašas. Veikiausiai jie turėjo užtektinai kitų rūpesčių ir stengėsi iš paskutiniųjų savo kailį išgelbėti.

Acėū knygos autorėms ir leidyklai už visuomenės praturtinimą! □

Žiauriojo laiko atodangos

Atkelta iš 3 psl.

Dalios žodžių tapybiškumas yra toks tirštas, kad skaitydamas sakinį po sakinio, visomis savo kūno ląstelėmis jauti mirties kasdienybės alsavimą, o tavo, skaitytojo, gyslose stingsta kraujas, krūpsi širdis nuo žinios, kurią autorė siunčia iš ledinio barako, iš Dantės pragaro kažkelinto rato, girdi utelėtų ir žaizdotų žmonių dejonas. Atrodo, lyg ne gerasis Dievas, o piktasis Tamsybių viešpatis vedžioja rašytojos ranką, kad širdis virstų akmeniu, sugėrusiu nevilį, pyktį, neapykantą ir drauge liauną įsikabinimo į gyvasties – išlikti viltyje – siūlėlį... Sveikos dvasios žmogus yra nepaprastai gyvastingas bet kokiose sąlygose. O silpnadvasiai nelaimėliai, neturintys Dievo malonės – tikėti, palūžta, juos mirtis šienauja lyg dalgis žolę...

Manau, kad pasaulį turėtų sujaudinti šios knygos viršelis. Dvi mergaitės – trylikametė ir keturiolikmetė – su prie drabužėlių prisiūtais kalinių numeriais, išsigandusiais, išbalusiais veidais – politinės „nusikaltėlės“. Retas režimas pasaulyje kaliniais padaro vaikus, nesąmoningai bijančius, kad po nagais jiems tuoj kiš adatas arba kitaip kankins... Viena iš tų kalinių – Aušra Juškaitė, partizanų prezidento, generolo Jono Žemaičio dukterėčia, 1941 m. birželio 14 d. su tėvais ištremta į Komiją, kai jai buvo tik penkeri metai. 1947 m. viena pati nelegaliai grįžo į Lietuvą ir mokėsi Šiluvos gimnazijoje. 1949 m. pavasarį tie-

siog pamokoje suimta ir su pussesere Laimute per kelis kalėjimus vėl etapais gražinta į tremties vietą. Tada ji buvo tik kalinė numeris 3257.

Daugiau kaip 5 000 Lietuvos vaikų vaikystė bai-

Marius Zavadskio iliustracija

gėsi 1941 m. birželio 14 dieną. Aušra Juškaitė, papasakojusi nevaikišką savo vaikystės istoriją, visą tremties laiką prisimena kaip begalinį alkį. O solistė Nijolė Ambrazaitytė, būdama vos 10-ties metų, – kaip sunkų suaugusio žmogaus darbą. Devynmetė Dainora Tamošiūnaitė (ministrės Rasos Juknevičienės mama Urbonienė) iš naujo išgyvena vienerių metų broliuko Aručio mirtį Altajaus krašte, įtaigiai pasakoja apie badą, begalinį motinų pasiaukojimą dėl savo vaikų. Jautresni tuometiniai vaikai tremtiniai jau suvokė suaugusių artimųjų dvasinės kančias, pažemintųjų ir paniekintųjų gyvenimą dugne, kai žmogus paverčiamas blogesniu už gyvulį padarą. Atsilaikė stipriausi, valingiausi, nepraradę optimizmo ir begalinio užsispyrimo išgyventi.

Vidmantas Zavadskis rašo, kad apie tėvų praeitį turi žinoti mūsų vaikai, anūkai ir trokšta, kad „jų ir visų Lietuvos vaikų niekada neužtiktų tokios negandos, kokių teko patirti mums, Sibiro vaikams“. Deja, mes – ir tie, kurie užaugo Sibiro tremtyje, ir tie, kurie subrendo Lietuvoje: vieni kolaboruodami su okupantu, kad pelnytų ramų ir sotų gyvenimą, kiti, kaip „tylieji rezistentai“, dirbę kultūrinę-tautinę darbą, tretį metę iššūkį režimui ir papildę Sibiro lagerius (daugiausia tai buvo kunigai) – vis mes esame pažeisti dvasiškai. Mūsų psichinėje sanklodoje esama ir gilių lūžių, ir vos įžiūrimų įtrūkimų. Okupacija padarė didesnę žalą pokario kartų gyvenimui, negu gali atrodyti iš pirmo žvilgsnio. Ir po dvidešimties atkovotos Nepriklausomybės metų nešiojamės „homo sovieticus“ aštrias atskalas savo mąstyme, poelgiuose, gyvenimo būde. O atrodė, kad sulig Nepriklausomybės Akto paskelbimu tapsime kitokie... □